

**APSPRIEŽU DOKUMENTS PAR ZAĻO GRĀMATU „CEĻA UZ PIETIEKAMĀM,
ILGTSPĒJĪGĀM UN DROŠĀM PENSIJU SISTĒMĀM EIROPĀ”
LATVIJAS ATBILDES¹**

1. *Kā ES var atbalstīt dalībvalstu centienus stiprināt pensiju sistēmu pietiekamību? Vai ES būtu jāmēģina noteikt, kas būtu pietiekams ienākums no pensijas?*

Latvija uzskata, ka ir būtiski ES līmenī veicināt labākās prakses un pieredzes apmaiņu, kā arī plašāka mēroga diskusijas, lai palīdzētu dalībvalstīm veikt atbilstošas izmaiņas un pielāgojumus drošu un pietiekamu pensiju un ilgtspējīgas pensiju sistēmas nodrošināšanai. Vienlaikus Latvija uzskata, ka būtu jāsniedz pietiekamas pensijas definējuma projekts, kas tālāk tiktu izdiskutēts starp dalībvalstīm.

2. *Vai pašreizējā pensiju sistēma ir pietiekama, lai nodrošinātu ilgtspējīgas valsts finanses?*

Lai nodrošinātu pensiju sistēmas ilgtspēju, Latvijā 1990.gados tika uzsākta pensiju sistēmas reforma. Līdz 2008. gadam Latvija tika raksturota kā zema riska valsts ar ilgtspējīgām valsts finansēm, taču ekonomiskās un finanšu krīzes rezultātā valsts finanšu situācija ir būtiski pasliktinājusies un tas attiecīgi ietekmējis arī valsts finanšu ilgtspēju.

Lai ņemtu vērā ne tikai ekonomikas un finanšu krīzes sekas, bet arī paredzamo iedzīvotāju demogrāfisko novecošanu un rastu risinājumus pensiju sistēmas ilgtspējas nodrošināšanai, Latvijā ir izstrādāts koncepcijas projekts par sociālās apdrošināšanas budžeta ilgtermiņa stabilitāti, kurā izteiktie priekšlikumi ir saistīti ar Zaļajā grāmatā minētajiem izaicinājumiem pensiju politikas jomā.

3. *Kā ir vislabāk iespējams panākt lielāku faktiskās pensionēšanās vecumu un kādu labumu varētu dot pensionēšanās vecuma palielinājums? Vai nepieciešams ieviest automātiskas pielāgošanas mehānismus saistībā ar demogrāfiskajām pārmaiņām, lai rastu līdzsvaru starp darba dzīves ilgumu un pensionēšanos? Kāda nozīme šajā ziņā varētu būt ES līmeņa darbībām?*

2009.gadā Latvijā vidējais paredzamais mūža ilgums vīriešiem bija 68,3 gadi, savukārt sievietēm - 78,1 gads. Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijā „Latvija 2030” kā viens no sasniedzamiem rezultātiem ir noteikts vidējais paredzamais mūža ilgums vīriešiem 75 gadi, savukārt, sievietēm - 82 gadi. Lai persona pēc iespējas ilgāk atrastos darba tirgū un tādējādi paaugstinātu savu faktisko pensionēšanās vecumu, ir jānodrošina iespējas ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem zināšanas un prasmes paaugstināt visas dzīves garumā mūžizglītības ietvaros, kā arī jāsniedz īpašs atbalsts pirmspensijas vecumā esošajiem iedzīvotājiem, radot labvēlīgus nosacījumus gan šīs vecuma grupas ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem būt iesaistītiem darba tirgū, iespējams, arī ar elastīgāku darba laika formu palīdzību, gan arī darba devējiem, lai šīs vecuma grupas ekonomiski aktīvos iedzīvotājus nodarbinātu.

Tāpat ir jāattīsta veselības nozare, paredzot arī pietiekamus finanšu līdzekļus, lai veicinātu fiziski veselā un darbaspējīgas sabiedrības attīstību, tādējādi palielinot vidējo paredzamo mūža ilgumu valstī. Plānots, ka veselības politika tiks veidota tā, lai samazinātu perinatālo, zīdaiņu mirstību, mirstību ārējo nāves cēloņu dēļ, mirstību no neinfekcijas slimībām (sirds asinsrites sistēmas slimībām un onkoloģiskajām slimībām), kā arī uzlabotu sabiedrības veselības stāvokli, mazinot dažādu kaitīgo faktoru negatīvo ietekmi uz veselību, un veicinātu vienlīdzīgu pieejamību kvalitatīviem veselības aprūpes pakalpojumiem.

Latvijā vecuma pensijas aprēķināšanas formula pensiju sistēmas 1.līmenī ietver automātisku pielāgošanas mehānismu saistībā gan ar demogrāfiskām, gan ekonomiskām pārmaiņām valstī.

¹ Atbildīgo iestāžu atbildes apkopojā Latvijas Republikas Labklājības ministrija. Jautājumu gadījumā lūdzam sazināties ar Labklājības ministrijas Sociālās apdrošināšanas departamenta Pensiju politikas nodaļas vadītāja p.i. Sandru Stabiņu (e-pasts Sandra.Stabina@lm.gov.lv, tālr. +371 67021551)

Vecuma pensijas aprēķināšanas formula ietver sevī paredzamā mūža ilguma rādītāju, ar kuru tiek dalīts viss darba mūžā uzkrātais vecuma pensijas kapitāls. Pensionējoties vēlāk, samazinās paredzamā mūža ilguma rādītājs, tādējādi palielinot pensijas apmēru. Savukārt uzkrātais vecuma pensijas kapitāls ik gadu līdz pensionēšanās brīdim tiek indeksēts ar kapitāla indeksu, kurš atkarīgs no nodarbināto skaita un algu izmaiņām, ko savukārt ietekmē gan demogrāfiskās, gan ekonomiskās izmaiņas. Piemērojot šos iepriekšminētos rādītājus, tiek veicināta pensiju sistēmas stabilitāte.

Ierobežotu finanšu resursu situācijā valstis ne vienmēr var īstenot nepieciešamos pasākumus, tāpēc, it īpaši krīzes vismagāk skartajām valstīm, nozīmīgs ir ES finanšu līdzekļu atbalsts. Nodrošinot ES fondu, tajā skaitā Eiropas Sociālā fonda, pietiekamu finansējumu, tiks uzlabotas iedzīvotāju zināšanas un prasmes, kā arī sekmēta „ES-2020” stratēģijā iekļauto nodarbinātības mērķu sasniegšana, tādējādi mazinot finansiālo spiedienu uz valsts sociālās apdrošināšanas budžetu. Vienlaikus, lai risinātu jautājumus par pensiju sistēmu drošumu, pietiekamību un ilgtspēju, būtiska ir atšķirību izlīdzināšana starp ES valstīm, atbalstot mazāk attīstītos reģionus (jeb nabadzīgākos reģionus).

4. *Kā „ES 2020” stratēģijas īstenošanu var izmantot, lai sekmētu ilgāku nodarbinātību, un lai uzņēmumi var izmantot no tās gūtos labumus, un lai darba tirgū tiktu risināta pastāvošā vecuma diskriminācijas problēma?*

Mūžizglītība ir tas instruments, kas sniedz iespēju personai savas prasmes un zināšanas paaugstināt visā dzīves garumā, kas ir īpaši būtiski, ņemot vērā tehnoloģiskās attīstības procesus un ekonomiku pārstrukturizēšanos globalizācijas apstākļos. Vienlaikus būtiski uzsvērt, ka vecāka gadagājuma ekonomiski aktīvie iedzīvotāji ir ar ilgāku darba un dzīves pieredzi, ko būtu lietderīgi uzlūkot kā priekšrocību, veidojot aktīvo darba tirgus politiku jauniešu atbalstam. Īstenojot „ES-2020” stratēģiju, uzsvaru nepieciešams likt uz ekonomiski aktīvo iedzīvotāju konkurētspējas paaugstināšanu darba tirgū, uz uzņēmējdarbības atbalstu un pārdomātu aktīvās darba tirgus politiku.

5. *Kā jāgroza Direktīva par papildpensijas kapitāla uzkrāšanas institūcijām, lai uzlabotu pārrobežu darbības nosacījumus?*

Latvija uzskata, ka pārrobežu darbības uzlabošanai varētu tikt precizēta pārrobežu darbības definīcija, lai izslēgtu dažādas interpretācijas iespējamības, kā arī varētu būt atbalstāmi iespējamie papildinājumi darba tiesisko attiecību (*social labour law*) nosacījumos.

6. *Kādas shēmas jāiekļauj ES līmeņa pasākumu jomā, lai novērstu mobilitātes šķēršļus?*

Latvija uzskata, ka ES līmeņa pasākumos mobilitātes šķēršļu novēršanai ir svarīgi iekļaut valsts fondēto pensiju shēmas.

7. *Vai ES vēlreiz jāizskata jautājums par pārvešanu vai minimālajiem standartiem attiecībā uz visu veidu pensiju tiesību iegūšanu un saglabāšanu un vai labāks risinājums būtu to izsekojamības dienesti?*

Latvija ir atbalstījusi iepriekšējo ES iniciatīvu noteikt minimālos standartus, lai uzlabotu darba ņēmēju tiesības uz pārvietošanās brīvību un tiesības uz profesionālo mobilitāti, mazinot šķēršļus, kurus radījuši noteikumi, kas reglamentē dalībvalstu papildpensiju shēmas.

8. *Vai jāatjaunina pašreizējie ES tiesību akti, lai nodrošinātu konsekventu fondēto (t. i., no fonda aktīviem finansēto) pensiju shēmu un produktu regulējumu un pārraudzību? Ja jā, tad kurus elementus?*

Ņemot vērā, ka ES ir pievienojušās jaunas dalībvalstis, kuru pensiju sistēmās ir būtiskas atšķirības no „vecu” dalībvalstu pensiju sistēmām, kā arī ņemot vērā ekonomiskās un finanšu krīzes radītos apdraudējumus pensiju sistēmu ilgtspējai, Latvija uzskata, ka šādi precizējumi būtu atbalstāmi.

9. Kā Eiropas regulējums vai paraugprakses kodekss palīdz dalībvalstīm panākt labāku līdzsvaru pensiju noguldītājiem un pensiju nodrošinātājiem starp drošību un pieejamību?

Latvija kopumā atbalsta diskusiju par šiem jautājumiem uzsākšanu.

10. Kādam būtu jāizskatās pensiju fondu līdzvērtīgam maksātspējas režīmam?

Latvija uz šādu priekšlikumu skatās piesardzīgi, ņemot vērā, ka minēto prasību ievērošana būtiski palielinās administratīvo slogu pensiju fondiem.

11. Vai pensiju programmu pārvaldošā darba devēja maksātspējas gadījumā ES tiesību aktos paredzētā aizsardzība būtu jāpalielina un, ja jā, tad kā?

ES dalībvalstīs ir dažādas pieejas Eiropas Parlamenta un Padomes 2008.gada 22.oktobra Direktīvas 2008/94/EK par darba ņēmēju aizsardzību to darba devēju maksātspējas gadījumā 8.panta īstenošanā, tāpēc nebūtu lietderīgi veikt izmaiņas ES tiesību aktos, pirms nav izpētīta ES dalībvalstu prakse Direktīvas 8.panta ieviešanā un apkopota valstu labākā prakse darbinieku aizsardzībai darba devēja maksātspējas gadījumā.

12. Vai ir pamats modernizēt pensijas produktu esošās minimālās informācijas izpaušanas prasības (piemēram, salīdzināmības nosacījumi, standartizācija un skaidrība)?

Līdz šim Latvijā kompetento institūciju rīcībā nav nonākusi informācija, kas skartu jautājumus attiecībā uz problemātiku personas datu aizsardzībā, organizējot pensiju sistēmu. Uzskatām, ka, pirmkārt, ir nepieciešams vērst uzmanību uz dalībnieku izglītošanu, lai tie spētu izvērtēt pieejamo informāciju un pieņemt nepieciešamos lēmumus. Otrkārt, nepieciešams modernizēt minētās prasības, jo pašreizējie tirgus apstākļi rāda, ka, pasliktinoties situācijai finanšu tirgos, būtu nepieciešams sniegt dalībniekiem operatīvāku un pilnīgāku informāciju, lai dalībnieks savlaicīgi spētu pieņemt savām interesēm atbilstošus lēmumus (gadījumos, kad dalībnieks uzņemas risku).

Papildus jāatzīmē, ka būtu nepieciešams jēdziena „pensiju produkts” skaidrojums, jo dažādas direktīvas uzliek atšķirīgas prasības informācijas atklāšanai. Ņemot vērā, ka nav viennozīmīgi skaidrs minētā jēdziena tvērums, šo produktu regulēšana varēja būt pakļauta dažādām direktīvām.

13. Vai ES vajadzētu izstrādāt vienotu pieeju automātiskajām izvēles iespējām attiecībā uz dalību un investīciju izvēli?

Latvija uzskata, ka nav nepieciešams izstrādāt vienotu pieeju, bet atbalsta personas brīvu izvēli un atbildību attiecībā uz dalību un investīciju izvēli.

14. Vai būtu jāstiprina politikas koordinēšanas sistēma ES līmenī? Ja jā, kuri elementi būtu jāstiprina, lai uzlabotu pensiju politikas uzbūvi un īstenošanu, izmantojot integrētu pieeju? Vai platformas izveide visu pensijas politikas aspektu integrētai pārraudzīšanai būtu turpmāk veicamo pasākumu sarakstā?

Latvija atbalsta labākās pieredzes un prakses apmaiņu, kā arī diskusijas Eiropas līmenī, kas varētu palīdzēt veikt atbilstošas un nepieciešamās izmaiņas drošu un pietiekamu pensiju un ilgtspējīgu pensiju sistēmu nodrošināšanai dalībvalstīs.